कक्षा ६ का 'हाम्रो नेपाली किताब' र 'नयाँ नेपाली शृङ्खला' भित्र समाविष्ट रूपक विधाको तुलनात्मक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत, जनता
बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग,
स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) द्वितीय
वर्षको नेपा.शि.५९८को
प्रयोजनार्थ
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता
चन्द्रबहादुर थापा
त्रि.वि.दर्ता नं ९-१-९-८१-९९
क्याम्पस रोल नं. ५/२०६३ - २०६५
दोस्रो वर्षको परीक्षा क्रमाङ्क २१८००८७/२०६५
जनता बहुमुखी क्याम्पस इटहरी, सुनसरी
२०६८

कृतज्ञता ज्ञापन

नेपाली भाषा संसारका कयौं भाषाहरूका बीचमा अस्तित्वमा रहि आएको भाषा हो । नेपाली भाषा नेपाल र नेपालीका लागि अटल आस्थाको धरोहर हो भने नेपाली भाषा नेपालको राष्ट्रभाषा, सम्पर्क भाषा, कार्यालयीय भाषा, माध्यम भाषा मात्र नभई बहुसङ्ख्यक नेपालीहरूको मातृभाषा पनि हो । नेपाली भाषा विद्यालय तहमा अनिवार्य विषयका रूपमा सबै कक्षाहरूमा पढाइ हुन्छ भने निम्नमाध्यमिक तथा माध्यमिक तहमा त झन् विभिन्न विधा मार्फत पढाइ हुन्छ । विभिन्न विधा मध्ये रूपक विधा अभिनयात्मक विधा भएकाले एउटै कक्षाका एउटै समयका अलग अलग नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तकभित्र समाविष्ट रूपक विधाका पाठहरूको तुलनात्मक अध्ययन सन्दर्भमा **"कक्षा ६ का हाम्रो नेपाली किताब र नयाँ नेपा ली शृङ्खलाभित्र समाविष्ट रूपक विधाको तुलनात्मक अध्ययन"** शीर्षकको यो शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत जनता बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली शिक्षा विभाग, स्नातकोत्तर (एम.एड.) तह द्वितीय वर्षको आठौं पत्र नेपा.शि. ५९८ को आवश्यकता पूर्ति गर्ने उद्देश्यले तयार पारिएको हो । यो शोधपत्र तयार पार्नका लागि आफ्नो कार्यव्यस्तताको वावजुद पनि शब्दशब्दमा सजग र सचेत गराउँदै समुचित मार्गनिर्देशन गर्नुहुने मेरा आदरणीय गुरू सुभाष न्यौपानेप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । मलाई यस अवस्थासम्म पुऱ्याउन आवश्यक सुझाव सल्लाह र उत्प्रेरणा दिनु हुने गुरूवर प्रा.डा.टंकप्रसाद न्यौपाने, मदनराज बराल, तीर्थराज भट्टराई र टोलनाथ काफ्लेप्रति म सदासर्वदा अनुग्राही बन्ने छु ।

प्रस्तुत शोधपत्र लेखनका दौरानमा आवश्यक सुझाव, सल्लाह र सूचना प्रदान गरी सहयोग पुऱ्याउनु हुने मेरा आत्मीय मित्र धर्मप्रसाद भट्टराईप्रति विशेष आभार व्यक्त गर्दछु । तथ्याङ्क सङ्कलन कार्यमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने निजी तथा सरकारी विद्यालयमा नेपाली भाषा अध्यापन गराउनु हुने शिक्षक शिक्षिकाहरू प्रति मुरीमुरी धन्यवाद अर्पण गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा अध्ययन गरेका विभिन्न लेख रचना तथा पाठ्यपुस्तकका लेखक सम्पादकहरूप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु । त्यसै गरी हरेक क्षेत्रमा सहयोग पुऱ्याई सँधै उत्प्रेरणा दिनु हुने मेरी आदरणीय माता ईन्द्रमाया थापा एवम् घर परिवारप्रति हार्दिक धन्यवाद अर्पण गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्रलाई छिटो छरितो र शुद्धसँग टङ्कण गरी अमूल्य सहयोग पुऱ्याउनु हुने जिवन्त स्वर्णिम कम्प्युटर इन्स्टिच्युटका सेरबहादुर बानियाँलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको समूचित मूल्याङ्कनका लागि शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षा विभाग, जनता बहुमुखी क्याम्पस इटहरी समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति : २०६८/

शोधकर्ता

चन्द्रबहादुर थापा

जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी

विषय-सूची

अध्याय - एक

शोध परिचय १

१.१ शोध शीर्षक १

१.२ शोधको प्रयोजन १

१.३ विषय परिचय १

१.४ समस्याकथन २

१.५ शोधका उद्देश्यहरू ३

१.६ पूर्वकार्यको समिक्षा ३

१.७ शोधकार्यको औचित्य ५

१.८ अध्ययनको क्षेत्र र सीमा ५

१.९ अध्ययन विधि/शोध विधि ५

१.९.१ सामग्री संकलन विधि ५

१.९.२ अध्ययन विश्लेषण विधि ६

१.१० शोधको रूपरेखा/अध्याय विभाजन ६

अध्याय-दुई

रूपक शिक्षणको सैद्धान्तिक परिचय

२.१ रूपक विधाको परिचय ७

२.२ नाटक ९

२.२.१ पूर्वीय पाश्चात्य विद्वान्का भनाइमा नाटक ९
२.३ एकाङ्की १०
२.३.१ एकाङ्कीको परिभाषा ११
२.४ मनोवाद ११
२.५ संवाद १२
२.६ वादविवाद १३
२.७ वक्तृता १४

अध्याय-तीन

नि.मा.वि तहको कक्षा-६ को नेपाली भाषा पाठ्यक्रमको परिचय
३.१ पाठयक्रमको परिचय/परिभाषा १५
३.२ शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्यहरू १६
३.३ शिक्षाका तहगत उद्देश्यहरू १७
३.३.१ निम्नमाध्यमिक तहको शिक्षाको उद्देश्य १७
३.४ निम्न माध्यमिक तहको नेपाली भाषा पाठ्यक्रम र यसका उद्देश्यहरू १८
३.४.१ नेपाली भाषाका साधारण उद्देश्यहरू १८
३.४.२ कक्षा ६ को नेपाली भाषाको विशिष्ट उद्देश्य २०
३.४.२.१ सुनाइ र बोलाइ २०
३.४.२.२ पढाइ २०
३.४.२.३ लेखाइ २१

३.५ विधाहरूको क्षेत्र र क्रम तालिका २१

३.६ विधाका पाठहरूको वितरण २५

अध्याय-चार

४.१ परिचय २८

४.२ दुवै पाठ्यपुस्तकमा सामाविष्ट पाठहरूको विषयवस्तुगत अध्ययन २८

४.२.१ 'आफ्नै खुट्टामा उभिन सिक्नुपर्छ' संवादको अध्ययन २८

४.२.१.१ शीर्षक २८

४.२.१.२ विषयवस्तु २९

४.२.१.३ पात्र/चरित्र २९

४.२.१.४ परिवेश/वातावरण ३१

४.२.१.५ संवाद ३१

४.२.१.६ भाषाशैली ३१

४.२.१.७ उद्देश्य ३२

४.२.२ 'सहरिया जीवनभन्दा गाउँले जीवन सुखी हुन्छ' वादविवादको अध्ययन ३२

४.२.२.१ शीर्षक ३२

४.२.२.२ विषयवस्तु ३३

४.२.२.३ पात्र/चरित्र ३३

४.२.२.४ परिवेश ३४

४.२.२.५ संवाद ३४

४.२.२.६ भाषाशैली ३५

४.२.२.७ उद्देश्य ३५

४.२.३ 'गङ्गारामको न्याय' एकाङ्कीको अध्ययन ३५

४.२.३.१ शीर्षक ३६

४.२.३.२ विषयवस्तु ३६

४.२.३.३ पात्र/चरित्र ३७

४.२.३.४ परिवेश ३८

४.२.३.५ संवाद ३८

४.२.३.६ भाषाशैली ३८

४.२.३.७ उद्देश्य ३९

४.२.४ 'गाउँले जीवनभन्दा सहरिया जीवन बेस' वादविवादको अध्ययन ३९

४.२.४.१ शीर्षक ३९

४.२.४.२ विषयवस्तु ४०

४.२.४.३ पात्र/चरित्र ४०

४.२.४.४ परिवेश ४१

४.२.४.५ संवाद ४२

४.२.४.६ भाषाशैली ४२

४.२.४.७ उद्देश्य ४२

४.२.५ 'उत्तम हाम्रो भाइ हो !' एकाङ्कीको अध्ययन ४२

४.२.५.१ शीर्षक ४३

४.२.५.२ विषयवस्तु ४३

४.२.५.३ पात्र/चरित्र ४४

४.२.५.४ परिवेश ४५

४.२.५.५ संवाद ४६

४.२.५.६ भाषाशैली ४६

४.२.५.७ उद्देश्य ४६

४.२.६ 'धनभन्दा विद्या ठूलो' वादविवादको अध्ययन ४६

४.२.६.१ शीर्षक ४७

४.२.६.२ विषयवस्तु ४७

४.२.६.३ पात्र/चरित्र ४७

४.२.६.४ परिवेश ४८

४.२.६.५ संवाद ४९

४.२.६.६ भाषाशैली ४९

४.२.६.७ उद्देश्य ४९

४.३ भाषिक सीप आर्जनका दृष्टिले विवेच्य पाठहरूको तुलनात्मक विश्लेषण ५०

४.३.१ सुनाइ सीपका आधारमा विवेच्य पाठहरूको तुलनात्मक विश्लेषण ५१

४.३.१.१ सुनाइ सीपका आधारमा 'आफ्नै खुट्टामा उभिन सिक्नु पर्छ' भन्ने संवादको अध्ययन ५१

४.३.१.२ सुनाइ सीपका आधारमा 'सहरिया जीवनभन्दा गाउँले जीवन सुखी हुन्छ' 'गाउँले जीवनभन्दा सहरिया जीवन बेस' र 'धनभन्दा विद्या ठूलो' वादविवादको तुलनात्मक अध्ययन ५२

४.३.१.२.१ 'सहरिया जीवनभन्दा गाउँले जीवन सुखी हुन्छ' वादविवादको अध्ययन ५२

४.३.१.२.२ 'गाउँले जीवनभन्दा सहरिया जीवन बेस' वाद-विवादको अध्ययन ५२

४.३.१.२.३ 'धनभन्दा विद्या ठूलो' वादविवादको अध्ययन ५३

४.३.१.३ सुनाइ सीपका आधारमा 'गङ्गारामको न्याय' र 'उत्तम हाम्रो भाइ हो' एकाङ्कीको तुलनात्मक अध्ययन ५३

४.३.१.३.१ 'गङ्गारामको न्याय' एकाङ्कीको अध्ययन ५३

४.३.१.३.२ 'उत्तम हाम्रो भाइ हो' एकाङ्कीको अध्ययन ५४

४.३.२ बोलाइ सीपका आधारमा विवेच्य पाठहरूको तुलनात्मक अध्ययन ५४

४.३.२.१ बोलाइ सीपको आधारमा "आफ्नै खुट्टामा उभिन सिक्नु पर्छ" संवादको तुलनात्मक अध्ययन ५५

४.३.२.२ बोलाइ सीपको आधारमा 'सहरिया जीवनभन्दा गाउँले जीवन सुखी हुन्छ', 'गाउँले जीवनभन्दा सहरिया जीवन बेस', 'धनभन्दा विद्या ठूलो' वादविवादको तुलनात्मक अध्ययन ५६

४.३.२.२.१ 'सहरिया जीवनभन्दा गाउँले जीवन सुखी हुन्छ' वादविवादको अध्ययन ५६

४.३.२.२.२ 'गाउँले जीवनभन्दा सहरिया जीवन बेस' वादविवादको अध्ययन ५६

४.३.२.२.३ 'धनभन्दा विद्या ठूलो' वादविवादको अध्ययन ५७

४.३.२.३ बोलाइ सीपका आधारमा 'गंगारामको न्याय' र 'उत्तम हाम्रो भाइ हो' एकाङ्कीको तुलनात्मक अध्ययन ५७

४.३.२.३.१ 'गङ्गारामको न्याय' एकाङ्कीको अध्ययन ५७

४.३.२.३.२ 'उत्तम हाम्रो भाइ हो' एकाङ्कीको अध्ययन ५८

४.३.३ पढाइ सीपका आधारमा विवेच्य पाठहरूको तुलनात्मक अध्ययन ५८

४.३.३.१ पढाइ सीपका आधारमा 'आफ्नै खुट्टामा उभिन सिक्नुपर्छ' संवादको तुलनात्मक अध्ययन ५९

४.३.३.२ पढाइ सीपका आधारमा 'सहरिया जीवनभन्दा गाउँले जीवन सुखी

हुन्छ', 'गाउँले जीवनभन्दा सहरिया जीवन बेस' र 'धनभन्दा विद्या ठूलो' वादविवादको तुलनात्मक अध्ययन ५९
४.३.३.२.१ 'सहरिया जीवनभन्दा गाउँले जीवन सुखी हुन्छ' वादविवादको अध्ययन ५९
४.३.३.२.२ 'गाउँले जीवनभन्दा सहरिया जीवन बेस' वादविवादको अध्ययन ६०
४.३.३.२.३ 'धनभन्दा विद्या ठूलो' वादविवादको अध्ययन ६०
४.३.३.३ पढाइ सीपका आधारमा 'गङ्गारामको न्याय' र 'उत्तम हाम्रो भाइ हो' एकाङ्कीको तुलनात्मक अध्ययन ६१
४.३.३.३.१ 'गङ्गारामको न्याय' एकाङ्कीको अध्ययन ६१
४.३.३.३.२ 'उत्तम हाम्रो भाइ हो' एकाङ्कीको अध्ययन ६१
४.३.४ लेखाइ सीपका आधारमा विवेच्य पाठहरूको तुलनात्मक अध्ययन ६२
४.३.४.१ लेखाइ सीपका आधारमा 'आफ्नै खुट्टामा उभिन सिक्नुपर्छ' वादविवादको अध्ययन ६३
४.३.४.२ लेखाइ सीपका आधारमा 'सहरिया जीवनभन्दा गाउँले जीवन सुखी हुन्छ', 'गाउँले जीवनभन्दा सहरिया जीवन बेस' र 'धनभन्दा विद्या ठूलो' वादविवादको तुलनात्मक अध्ययन ६४
४.३.४.२.१ 'सहरिया जीवनभन्दा गाउँले जीवन सुखी हुन्छ' वादविवादको अध्ययन ६४
४.३.४.२.२ 'गाउँले जीवनभन्दा सहरिया जीवन बेस' वादविवादको अध्ययन ६४
४.३.४.२.३ 'धनभन्दा विद्या ठूलो' वादविवादको अध्ययन ६५
४.३.४.३ लेखाइ सीपका आधारमा 'गङ्गारामको न्याय' र 'उत्तम हाम्रो भाइ हो' एकाङ्कीको तुलनात्मक अध्ययन ६५
४.३.४.३.१ 'गङ्गारामको न्याय' एकाङ्कीको अध्ययन ६५
४.३.४.३.२ 'उत्तम हाम्रो भाइ हो' एकाङ्कीको अध्ययन ६६

४.४ सरकारी र निजी विद्यालयमा रूपक विधाको शिक्षण गराउँदा अवलम्बन गरिने कार्यकलापको अध्ययन ६८

४.४.१ रूपक विधाको शिक्षणमा अबलम्वन गरिने क्रियाकलाप विश्लेषणका क्रममा आएका शिक्षक प्रतिक्रिया र कक्षा अवलोकनको विश्लेषण ६९

अध्याय-५

उपसंहार र निष्कर्ष

५.१ 'हाम्रो नेपाली किताब' र 'नयाँ नेपाली शृङ्खला' भित्र समाविष्ट रूपक विधाका विवेच्य पाठहरूको तुलनात्मक अध्ययनको निष्कर्ष ७२

५.२ 'हाम्रो नेपाली किताब' कक्षा-६ को रूपक विधाका पाठहरूको सबल तथा दुर्बल पक्षहरू ७४

५.३ 'नयाँ नेपाली शृङ्खला' कक्षा-६ को रूपक विधाका पाठहरूको सबल तथा दुर्बलपक्षहरू ७५

५.४ शोधको शैक्षिक प्रयोजन ७६

५.५ भावी अनुसन्धानका लागि रूपक विधाबाट लेख्न सकिने सम्भावित केही शीर्षकहरू ७७

५.६ सुझावहरू ७७

सन्दर्भसूची